

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Marek Michalak

ZSR/500/3 - 1/2009/KC

Warszawa, dnia 9 czerwca 2009 r.

Szanowna Pani

Katarzyna Hall

Minister Edukacji Narodowej

Dziele Szanowne Pani Minister,

W strukturze resortu edukacji narodowej funkcjonują dwie kategorie placówek, których podstawowym zadaniem jest pomoc dzieciom i młodzieży, zagrożonym demoralizacją lub niedostosowaniem społecznym, a także uznanym przez sądy rodzinne za zdemoralizowanych lub niedostosowanych społecznie. Są to Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii (MOS) oraz Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze (MOW).

Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze przeznaczone są dla młodzieży, charakteryzującej się poważniejszymi zaburzeniami w funkcjonowaniu społecznym. Do Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych przyjmowana jest młodzież, wobec której sądy rodzinne wydały w trybie *ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* (Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 z późn. zm.) postanowienia o konieczności zastosowania środka wychowawczego. polegającego na umieszczeniu w placówce resocjalizacyjnej. Wg danych z 2008 roku, w Polsce funkcjonują 62 takie placówki.

Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii przeznaczone są dla uczniów, przejawiających zaburzenia emocjonalne, którzy nie potrafią funkcjonować w szkołach masowych, mają problemy rodzinne lub środowiskowe i wymagają wsparcia o charakterze socjoterapeutycznym. Do Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii wychowankowie przyjmowani są na podstawie orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej i wniosku

rodziców (na podstawie art. 71b ustawy o systemie oświaty) lub postanowienia sądu rodzinnego. Wg danych z 2008 roku, w Polsce funkcjonuje 49 takich placówek.

Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze i Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii znajdują się w kompetencjach resortu edukacji od momentu przejęcia ich w styczniu 2004 r. z resortu polityki społecznej. Od tego czasu problemem jest duża liczba nieletnich, oczekujących na umieszczenie oraz niewystarczająca liczba miejsc, aby na bieżąco realizować orzeczenia sądów rodzinnych o zastosowaniu wobec nieletniego środka wychowawczego.

Według danych Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, na miejsce w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym oczekuje 833 nieletnich, natomiast w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii 1202 nieletnich (wg stanu na dzień 27 maja 2009 r.). Pomimo tego, że w ostatnich kilku latach liczba ośrodków – a co za tym idzie, liczba miejsc – wzrosła, nadal są ogromne problemy z nieletnimi, dla których nie można znaleźć miejsca w placówce. Około 30% ukończy 18 rok życia, nim trafi do ośrodka, a więc de facto – nigdy do niego nie trafi.

W związku z długim oczekiwaniem na miejsce, nieletni często kierowani są do placówek opiekuńczo-wychowawczych typu interwencyjnego (przeznaczonych tylko i wyłącznie dla dzieci pozbawionych opieki) lub są umieszczani – często bezterminowo, co jest niezgodne z prawem – w policyjnych izbach dziecka.

Efektem takich działań jest przebywanie w jednej placówce nie tylko dzieci, które znalazły się tam z powodu trudnej sytuacji rodzinnej ale także nieletnich wobec których toczy się postępowanie w związku z demoralizacją lub niedostosowaniem społecznym, którzy czekają na miejsce w placówce resocjalizacyjnej. Długość pobytu tych nieletnich sięga często kilkudziesięciu miesięcy. Są to wielokrotnie osoby, które mają na swoim koncie rozboje, włamania, często są uzależnieni od alkoholu, narkotyków. Ich zachowanie jest przepełnione agresją skierowaną do innych wychowanków oraz pracowników placówki. Taka sytuacja nie sprzyja procesowi wychowawczemu dzieci, często stwarza trudności w zapewnieniu im bezpieczeństwa. W tym miejscu należy przywołać ostatni przypadek, o którym pisały media. Zdemoralizowany chłopiec został umieszczony w placówce opiekuńczo-wychowawczej, gdzie zgwałcił a następnie zabił 8-letnią wychowankę tej placówki.

Brak egzekucji postanowień sądu o umieszczeniu w placówce utwierdza nieletnich w przekonaniu o bezkarności, ma negatywny wpływ na poczucie sprawiedliwości i ładu społecznego, co jest demoralizujące nie tylko dla nieletniego, ale i jego otoczenia.

Z uwagi na konieczność zagwarantowania dziecku pomocy terapeutycznej, wychowawczej, zwracam się do Pani Minister na podstawie art. 10a ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.) z prośbą o podjęcie pilnych działań, by orzeczenia sądów mogły być skutecznie i szybko realizowane.

o wyrażeniu stanowiska
Marek Szymonik

Do wiadomości:

Pani Jolanta Fedak – Minister Pracy i Polityki Społecznej

**MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ**

Warszawa, 2009 - 07 - 01

DZSE-EM-073-88/09

Pan

Marek Michalak

Rzecznik Praw Dziecka

Szanowny Panie Ministrze

odpowiadając na wystąpienie Pana Rzecznika (Nr ZSR/500/3-1/2009/KC) w sprawie zapewnienia skutecznej i szybkiej realizacji postanowień Sądu o umieszczeniu nieletnich w placówkach oświatowych uprzejmie informuję, że problem ten – w tym także zadanie zapewnienia odpowiedniej liczby miejsc w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (MOS) oraz młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW) dla zapewnienia sprawnej realizacji postanowień Sądu o zastosowaniu środka wychowawczego - stanowił od kilku lat przedmiot szczególnego zainteresowania i troski Ministra Edukacji Narodowej.

Wielokrotnie na forum międzyresortowym Minister Edukacji Narodowej podnosił problemy związane z ponadresortowym charakterem resocjalizacji nieletnich, znajdującej się w zakresie działania resortu sprawiedliwości, pomocy społecznej, zdrowia, edukacji oraz resortu spraw wewnętrznych, specyfikę oddziaływań i konieczność podjęcia działań na rzecz optymalizacji funkcjonowania tego obszaru.

Celem rozwiązania m.in. sygnalizowanej przez Pana Rzecznika kwestii w 2008 r. został przez Prezesa Rady Ministrów powołany Międzyresortowy Zespół do Spraw Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych, koordynowany przez Ministra Sprawiedliwości.

W ramach tego Zespołu utworzona została *Grupa Robocza do Spraw Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych w Przedmiocie Umieszczania Nieletnich w Placówkach*

Podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej.
W skład tej Grupy wchodzi przedstawiciele Ministra Sprawiedliwości, Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Pracy i Polityki Społecznej, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Policji.

Zarówno na forum całego Zespołu Międzyresortowego, jak i na spotkaniach grupy roboczej analizowane są możliwości opracowania efektywnego i poprawnego pod względem prawnym i merytorycznym rozwiązania, którego ideą przewodnią jest ochrona praw dzieci i młodzieży oraz zapewnienie możliwości skutecznej realizacji postanowień Sądu o umieszczeniu w MOW lub MOS, a także zapewnienie optymalnych warunków procesu wychowawczo-resocjalizacyjnego i socjoterapeutycznego realizowanego w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii oraz młodzieżowych ośrodkach wychowawczych.

Zespół Międzyresortowy przygotowuje projekt nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, zawierający pakiet przepisów usprawniających system opiniowania w sprawach rodzinnych w postępowaniu wykonawczym oraz optymalizujących procedurę wykonywania orzeczeń w sprawach nieletnich.

Równocześnie w Ministerstwie Edukacji Narodowej trwają prace nad kompatybilną do planowanych zmian ustawowych nowelizacją rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lipca 2004 r. *w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii (Dz.U.178, poz.1833).*

Ponadto w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji przygotowany jest projekt nowej ustawy o stosowaniu środków przymusu bezpośredniego, zaś w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej opracowano założenia ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Odnosnie kwestii poruszanych przez Pana Rzecznika pragnę zauważyć, że od dłuższego czasu coraz poważniejszym problemem stało się nasilające się dążenie placówek opiekuńczo-wychowawczych do umieszczenia znaczącej liczby wychowanków domów dziecka w placówkach resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych. W konsekwencji w wielu placówkach MOW i MOS wychowankowie domów dziecka stanowią już 30 % stanu wychowanków.

Należy bardzo starannie rozważyć przyczyny tego zjawiska. Można sądzić, że zwiększająca się liczba wychowanków domów dziecka kierowanych do MOW i MOS wskazuje na

trudności w realizacji funkcji wychowawczej przez tego typu placówki opiekuńczo-wychowawcze. W praktyce bowiem niemal wszyscy starsi wiekiem podopieczni tych placówek, pochodzący z trudnych, niewydolnych wychowawczo, dysfunkcyjnych, a niekiedy patologicznych środowisk wymagają intensywnych oddziaływań wychowawczych.

W szczególności wydaje się konieczna analiza zasadności „poziomego” przenoszenia dziecka z jednej placówki do drugiej, zapewniającej takie same formy wychowania, czyli z domu dziecka do młodzieżowego ośrodka socjoterapii. Analizując powyższe należy mieć na uwadze, że celem umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej (domu dziecka) jest zapobieżenie ewentualnej demoralizacji wychowanka.

Należy zauważyć, że takie przenoszenie nie jest prawidłowe z systemowego punktu widzenia. Formy oddziaływań wychowawczych placówek opiekuńczo-wychowawczych (domów dziecka) oraz młodzieżowych ośrodków socjoterapii są w praktyce tożsame, przy czym działalność MOS jest adresowana do dzieci i młodzieży funkcjonujących w niewydolnych wychowawczo, dysfunkcyjnych, zagrożonych patologią i marginalizacją, wymagających wsparcia i pomocy specjalistycznej rodzinach, w których rodzice nie dysponują takim przygotowaniem zawodowym, kwalifikacjami pedagogicznymi i możliwościami zapewnienia pomocy specjalistycznej, jak kadra wychowawców placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Natomiast działalność domów dziecka jest adresowana do dzieci i młodzieży pozbawionych całkowicie lub częściowo opieki rodziców, znajdujących się pod opieką kompetentnych wychowawców i specjalistów. Wychowankowie domów dziecka opiekę wychowawczą otrzymują w placówce macierzystej.

Dążenie do przeniesienia do MOW lub MOS tak dużej liczby wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych stanowi sygnał o pogłębiającej się dysfunkcji systemu opieki. Coraz powszechniejsze formułowanie przez same placówki opiekuńczo-wychowawcze (w korespondencji z MEN, w doniesieniach medialnych, a także w wystąpieniach parlamentarzystów) informacji o braku przygotowania i umiejętności pracy z dziećmi sprawiającymi trudności wychowawcze stanowi coraz poważniejszy problem systemowy.

Brak takich umiejętności stawia pod znakiem zapytania celowość umieszczania dzieci w takich placówkach. Dzieci, umieszczone w placówkach zastępujących funkcje rodziny na mocy postanowienia sądu, wymagają opieki i wychowania - czyli **procesu wspomagania wychowanka w rozwoju, ukierunkowanym na osiągnięcie pełnej dojrzałości w sferach;**

*fizycznej, psychicznej, społecznej i duchowej.*¹ Wydaje się niezbędne podkreślenie, że konieczność podejmowania oddziaływań wychowawczych i korekcyjnych wobec dzieci i młodzieży stanowi właściwość procesu wychowania, zarówno w rodzinach naturalnych i placówkach oświatowych zapewniających kształcenie i wychowanie, jak i w rodzinach zastępczych, w domach dziecka i wszystkich placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

W placówkach opiekuńczo-wychowawczych proces wychowania realizuje profesjonalnie przygotowana kadra wychowawców. Wśród trzech grup umiejętności profesjonalnych wychowawców, wskazywanych przez prof. Z.Gasia, jest **umiejętność sprzyjania pozytywnemu działaniu – w tym wspierania w zmienianiu zachowania i dokonywaniu korzystnych zmian rozwojowych,**² będących właśnie celem wychowania. Ze względu na specyficzne uwarunkowania sytuacyjne, rodzinne i społeczne wychowanków oddziaływania placówek opiekuńczo-wychowawczych, podobnie jak oddziaływania placówek oświatowych, obejmują także aspekt profilaktyczny, czyli **wspieranie wychowanka w prawidłowym rozwoju i zdrowym życiu przez zapewnienie pomocy potrzebnej mu w konfrontacji ze złożonymi, stresującymi warunkami życia, a w efekcie umożliwienie osiągnięcia subiektywnie satysfakcjonującego, społecznie akceptowanego, bogatego życia.**³ Cel ten jest osiągany poprzez działania w trzech obszarach: wspomaganie w konstruktywnym radzeniu sobie z problemami, ograniczaniu i likwidowaniu czynników ryzyka oraz inicjowaniu i wzmacnianiu czynników chroniących.

Należy zauważyć, że właśnie w związku z powyższym, zgodnie z *rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych* (Dz.U. z 2007 r., Nr 201, poz. 1455) dzieci umieszczone w tych placówkach mają zapewniony dostęp do zajęć wychowawczych, kompensacyjnych, korekcyjnych, terapeutycznych i rewalidacyjnych. Szczegółowa analiza ww. rozporządzenia wskazuje, że jest to pakiet oddziaływań analogiczny do oferty placówek oświatowych (a wręcz identyczny z ofertą MOS) zawartej w *rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz.U. Nr 52, poz. 467 i Nr 212, poz.176z późn. zm.). Zgodnie z obecnym stanem prawnym placówki opiekuńczo-

¹ Zbigniew B. Gaś: *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowania, ewaluacja. Poradnik metodyczny.* Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa 2003.

² Z. B. Gaś: tamże

³ Z. B. Gaś: tamże

wychowawcze mogą także specjalizować się w zakresie zaspokajania określonych potrzeb rozwojowych dzieci.

Nawiązując do poruszonej przez Pana Rzecznika sprawy kierowania nieletnich do MOW lub MOS krótko przed ukończeniem 18 roku życia pragnę zauważyć, że umieszczenie wychowanka w takiej placówce nie ma na celu izolowania go ze społeczeństwa (to nie są placówki zamknięte), zastąpienia funkcji rodziny, czy też ukarania. Celem umieszczenia jest zapewnienie wychowankowi realnej szansy na przejście w placówce procesu terapeutycznego lub wychowawczo-resocjalizacyjnego z jednoczesnym umożliwieniem realizacji obowiązku szkolnego na właściwym dla niego etapie edukacyjnym. Tymczasem umieszczenie dziecka w MOW lub MOS na kilka miesięcy przed ukończeniem 18 r.ż, kiedy pobyt w placówce wygasa z mocy prawa, nie stwarza takiej szansy i praktycznie ma na celu jedynie pozbycie się wychowanka z dotychczasowego środowiska, bez rzeczywistej, pełnej dbałości o jego dobro. W załączeniu pozwolę sobie przekazać Panu Rzecznikowi kopię artykułu dotyczącego 50-lecia MOW w Kwidzynie – ośrodka odznaczonego Medalem Rzecznika Praw Obywatelskich, w której pracownicy MOW odnoszą się do tego problemu. Na przykładzie tej publikacji pragnę podkreślić, że kwestia ta jest dla wychowawców placówek oświatowych tak znacząca i istotna, że jest podnoszona nawet przy okazji takiego jubileuszu

Uprzejmie informuję, że resort edukacji nie posiada informacji o przebywaniu nieletnich posiadających postanowienie sądu o umieszczeniu w MOW lub MOS bezterminowo w policyjnych izbach dziecka – na spotkaniach Zespołu Międzyresortowe przedstawiciele Policji nie potwierdzili takich danych.

Pragnę podkreślić, że - zgodnie z danymi z informatycznego systemu kierowania nieletnich do MOW i MOS - faktycznie nigdy nie miała miejsca sytuacja umieszczenia nieletniego, który otrzymał postanowienie sądu o umieszczeniu w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub młodzieżowym ośrodku socjoterapii, zamiast w tym wskazanym ośrodku - w domu dziecka.

Może natomiast zdarzyć się sytuacja **oczekiwania wychowanka domu dziecka w tym domu** na miejsce w MOW lub MOS. Wychowankowie domów dziecka, pochodzący w większości z niewydolnych wychowawczo, a niekiedy zaburzonych rodzin, wymagają zapewnienia właściwej opieki wychowawczej i profilaktyki. Dyrektorzy domów dziecka wnioskuje do sądów rodzinnych o przeniesienie do MOW lub MOS wielu sprawiających im kłopoty

wychowanków. Po wydaniu przez sąd postanowienia o zastosowaniu wobec wychowanka domu dziecka środka wychowawczego w postaci umieszczenia w placówce oświatowej MOW lub MOS, wychowanek oczekuje na miejsce w tej placówce w swoim środowisku wychowawczym, którym w przypadku wychowanków domu dziecka jest ten dom, zastępujący rodzinę naturalną.

Pragnę także nadmienić, że sąd może umieścić dziecko, w sprawie którego toczy się postępowanie, **w placówce interwencyjnej**, przeznaczonej do realizacji takich zadań - czyli w pogotowiu opiekuńczym. W przypadku wydania, w wyniku tego postępowania, przez sąd postanowienia o zastosowaniu środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOW lub MOS nieletni może w takiej placówce oczekiwać na miejsce.

Odnosnie przywoływanego przez Pana Rzecznika przykładu 15-letniego mordercy z domu dziecka we Wschowej pragnę zauważyć, że nie był on wcześniej skierowany do MOW ani MOS. Zgodnie z wypowiedziami medialnymi i prasowymi Pani Barbary Klaka, dom dziecka, którego jest dyrektorem, wnioskował o umieszczenie tego wychowanka w schronisku dla nieletnich, ale sąd nie podjął takiej decyzji.

Uprzejmie informuję, że zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm) zakładanie i prowadzenie ośrodków MOW i MOS jest zadaniem jednostek samorządu terytorialnego stopnia powiatowego, przy czym środki na ich funkcjonowanie są uwzględniane w części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Na prowadzenie tych placówek są naliczane najwyższe wagi w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej.

Odnosnie propozycji dalszego zwiększenia liczby miejsc w tych placówkach oświatowych, szczególnie ze względu na potrzebę umieszczania w nich wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, uprzejmie informuję, że - jak wynika z danych zebranych przez system informacji oświatowej (SIO) - na przestrzeni lat 2004 – 2008 liczba miejsc w tych placówkach zwiększyła się już ponad dwukrotnie. **Obecnie w placówkach tych jest łącznie ponad 7000 miejsc (w 2004 r. – tj. w momencie przejmowania tych placówek przez resort edukacji - było 3021 miejsc).**

Jednocześnie zmniejszyła się liczebność populacji nieletnich, obniżył się poziom przestępczości (dane z systemu policyjnego Temida), zmniejszyła się skala zjawisk patologii społecznej i zachowań problemowych wśród dzieci i młodzieży (alkoholizm, narkomania, agresja i przemoc – polskie i międzynarodowe badania porównawcze).

Pomimo tego, zgodnie z danymi z centralnego systemu kierowania, na miejsca w MOW i MOS oczekuje obecnie porównywalna liczba nieletnich jak w 2004 r., kiedy na miejsca w tych placówkach oczekiwało ok. 1500 nieletnich.

Należy w tym miejscu podkreślić, że w porównywalnej pod względem liczebności populacji Hiszpanii w tego typu placówkach przebywa łącznie około 3000 wychowanków i liczba ta jest od lat względnie stała.

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, zwiększanie liczby miejsc i umieszczanie coraz większej liczby dzieci i młodzieży w placówkach nie stanowi rozwiązania problemu pomocy i opieki nad nieletnimi zagrożonymi niedostosowaniem i niedostosowanymi. Znane dane społeczne i naukowe nie wskazują na zasadność, ani potrzebę umieszczania tak znaczącej liczby młodzieży w placówkach o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym. Zarówno z punktu widzenia rzeczywistych potrzeb społecznych, jak i ze względu na wysokie koszty tego rozwiązania, nie jest to kierunek korzystny. Przeciwnie, cytowane dane stanowią podstawę do działań mających na celu ograniczenia skali tego zjawiska. Warto zauważyć, że aż 30% nieletnich jest umieszczane w MOW i MOS z powodu niezrealizowania obowiązku szkolnego – a jest to problem, który powinien być rozwiązywany w środowisku dziecka, a nie poprzez umieszczenie go w placówce. Stale zwiększającą się grupę stanowią wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych, którzy praktycznie incydentalnie powinni trafiać do MOW, a w żadnym wypadku do MOS.

Szanowny Panie Rzeczniku,

pragnę zauważyć, że trwający proces tworzenia rozwiązań prawnych funkcjonujących w rzeczywistym interesie i dla dobra dzieci i młodzieży, korzystnych co do istoty, a nie tylko formalnej poprawności regulowanych tym prawem procesów, posiada wiele dodatkowych aspektów, analizowanych i diagnozowanych w trakcie prowadzonych prac międzyresortowych. Przykładowo, projekt usprawnienia systemu opiniowania w sprawach rodzinnych w postępowaniu wykonawczym jest ściśle związany z pragmatyką umieszczania tymczasowego, ponieważ większość tych postanowień wynika z problemów z przedłużaniem się procedury opiniowania przez Rodzinne Ośrodki Diagnostyczno-Konsultacyjne. Analizując problem kierowania wychowanków domów dziecka do MOS nie sposób pominąć kwestii zasadności umieszczania tych wychowanków w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, które zgodnie z przepisami realizują analogiczne zadania jak domy dziecka - oraz rozważenia

możliwości wykorzystania nowych instytucji w wykonywaniu orzeczeń (policyjne izby dziecka, ochotnicze hufce pracy).

Analiza takich problemów w trybie współpracy ponadresortowej stanowi realną szansę na opracowanie zintegrowanego, efektywnego rozwiązania. Wdrożenie takiego rozwiązania jest racjonalnym, ale zarazem trudnym działaniem – na co wskazują także doświadczenia z pracy Międzyresortowego Zespołu do Spraw Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych i *Grupy Roboczej do Spraw Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych w Przedmiocie Umieszczania Nieletnich w Placówkach Podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej*.

W toku prac Zespołu została podjęta kwestia efektywnego rozwiązania problemu braku - w placówkach oświatowych - miejsc przeznaczonych dla tzw. tymczasowego umieszczania nieletnich. Problem ten powstał po ponownym przekazaniu młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii z resortu pracy i polityki społecznej do kompetencji resortu edukacji w 2004 r., ponieważ w okresie przejściowym, kiedy placówki MOW i MOS znajdowały się jeszcze w resorcie pracy i polityki społecznej, zostały znowelizowane przepisy art.26 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, z mocą obowiązującą od 2004 r.

Tymczasem, w przypadku MOS jest to zapis jednoznacznie błędny merytorycznie, ponieważ podstawę skutecznej socjoterapii i psychoterapii stanowi co najmniej zgoda podmiotu terapii, a w zasadzie za niezbędną uznaje się pozytywną motywację zainteresowanego. Kierowanie tam nieletnich na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich uniemożliwia pracę terapeutyczną z dziećmi i młodzieżą w tych placówkach. Kierowanie przez Sąd eliminuje zatem podstawowy warunek powodzenia procesu terapeutycznego. Młodzieżowe ośrodki socjoterapii ze względów merytorycznych nie są właściwe do podejmowania działań, w trybie tymczasowym (natychmiastowym), ponieważ taki tryb umieszczania - stanowiący swoistą eskalację interwencji - jest sprzeczny z zasadami działalności terapeutycznej.

Także MOW nie są przygotowane do „przechowywania” wychowanków, umieszczanych w trybie tymczasowym, bez uwzględnienia poziomu rozwoju intelektualnego nieletniego, etapu edukacyjnego, itp. Wychowankowie MOW i MOS realizują w tych placówkach obowiązek szkolny i kształtują niezbędne umiejętności społeczne. Każda z tych placówek obejmuje szkołę oraz opiekę całodobową, zatem umieszczanie tam nieletniego w trybie tymczasowym, „z ulicy”, bez włączenia go w proces dydaktyczny i socjalizacyjny

w przypadku wychowanka znacznie starszego lub młodszego, uczęszczającego do innego typu szkoły itp., dezorganizuje działalność placówki, bez uzyskania korzyści dla samego dziecka.

Organizacja ani zadania istniejących młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii nie przewidywały umieszczania tam wychowanków w trybie tymczasowym. W żadnej z funkcjonujących placówek oświatowych nie ma warunków do przyjmowania nieletnich w trybie natychmiastowym. Nie dysponują bazą do zastosowania tymczasowych środków izolacyjnych, ponieważ była to „od zawsze” domena placówek interwencyjnych. Dla placówek oświatowych jest to zadanie nowe, wymagające przy tym zainwestowania – przez organy prowadzące- dodatkowych środków w adaptację placówek i zabezpieczenie kadrowe dla nieletnich umieszczonych w trybie tymczasowym, nie realizujących obowiązku szkolnego w formie przewidzianej dla tych placówek (grupy szkolne i wychowawcze).

Od 2005 r. resort edukacji systematycznie, w kolejnych pismach do Ministra Sprawiedliwości, postuluje korektę tego przepisu, ponieważ powoduje on:

- narzucenie placówkom oświatowym zadań opiekuńczych, niezgodnie z kompetencjami,
- dublowanie zadań placówek interwencyjnych (pogotowia opiekuńcze), które do 2004 r. realizowały wszystkie umieszczenia tymczasowe, w obecnie – przy tej samej bazie, kadrze i środkach finansowych nie realizują części dotychczasowych zadań,
- utrwalanie niekorzystnego zjawiska „dzielenia dzieci na resorty”,
- zamęt kompetencyjny i prawny – część zadań opiekuńczych przenosi się do systemu oświaty.

Ponadto, z punktu widzenia merytorycznego, przepis ten znacząco utrudnia realizację zadań dydaktycznych, wychowawczych oraz resocjalizacyjnych w przypadku MOW i praktycznie uniemożliwia realizację procesu socjoterapii w MOS.

Zespół Międzyresortowy, w toku kilkumiesięcznej pracy, wypracował rozwiązanie porządkujące obecny stan prawny i optymalizujące stan faktyczny. Jednakże obecnie okazało się po raz kolejny, że integrowanie działań w zakresie resocjalizacji w skali kraju stanowi problem, ponieważ w ostatnim projekcie nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich Minister Sprawiedliwości nie uwzględnił proponowanego rozwiązania. Propozycja obejmowała rezygnację z umieszczania tymczasowego nieletnich w MOS, doprecyzowanie rozwiązania umożliwiającego realizację tymczasowego umieszczania nieletnich w MOW, a

także uwzględnienie ochotniczych hufców pracy wśród placówek przyjmujących nieletnich w trybie umieszczania tymczasowego.

W związku z powyższym, a także w związku z zainteresowaniem Pana Rzecznika problematyką doskonalenia systemu resocjalizacji dzieci i młodzieży zwracam się z uprzejmą propozycją podjęcia wspólnych działań na rzecz optymalizacji i integracji tego systemu.

Na początek pragnę Pana Rzecznika zaprosić w dowolnym, wybranym terminie na spotkanie robocze poświęcone możliwościom korekty i poprawy obecnego rozwiązania w zakresie szeroko rozumianej opieki zastępczej, terapii i resocjalizacji dzieci i młodzieży, realizowanej zarówno w obszarze zadań edukacyjnych, jak i w zakresie innych oddziaływań społecznych.

Opracowanie i wdrożenie skutecznego rozwiązania systemowego w tym zakresie, efektywnego i poprawnego pod względem prawnym i merytorycznym, którego ideą przewodnią jest ochrona praw dzieci i młodzieży, zapewniającego prawidłową realizację funkcji opiekuńczych, wychowawczych, terapeutycznych, resocjalizacyjnych i leczniczych w placówkach właściwych resortów stanowi podstawę rozwiązania identyfikowanych obecnie problemów.

Uprzejmie proszę o wskazanie dogodnego dla Pana Rzecznika terminu ewentualnego spotkania roboczego.

Mam nadzieję, że rezultaty wspólnie podjętych działań oraz współpraca międzyresortowa pozwolą na rozwiązanie przynajmniej części problemów utrudniających sprawne funkcjonowanie systemu resocjalizacji, aby orzeczenia sądów mogły być skutecznie i szybko realizowane.

Z poważaniem
w/z MINISTRA
PODSEKRETARZA STANU
Zbigniew Włodkowski